

‘ALEMU’D-DÎN ES-SEHÂVÎ VE SİFRU’S-SA‘ÂDE VE SEFÎRU’L-İFÂDE ADLI ESERİ
‘ALAMU’D-DİN AL-SAHAWI AND HIS WORK SIFRU AS-SAADE AND SAFIR AL-IFADA

Hüseyin SAMANCI

Adıyaman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Arapça Öğretmenliği Bölümü,
hsyn_samanci@hotmail.com, Adıyaman/Türkiye

ÖZ

‘Alemu’d-Dîn es-Sehâvî, XIII. yüzyılın önde gelen âlim şahsiyetlerinden biridir. Erken yaşlarda ilim tahsiline başlayan es-Sehâvî, döneminin birçok değerli âlimlerinden; kıraat, tefsir ve dil ve edebiyat alanlarında dersler almıştır. Elde ettiği bu ilmi birikimini başkalarına da öğretme arzusu taşıyan es-Sehâvî, birçok önemli şahsiyetin yetişmesine vesile olmuş ve değerli eserler ortaya koyarak bu eserlerin hem kendi dönemine hem de kendinden sonraki dönemlere ışık tutmasını sağlamıştır. es-Sehâvî’nin kaleme aldığı eserler, içerik bakımından büyük bir değere sahip olup daima araştırmacıların başvurduğu bir kaynak niteliği taşımıştır. Bu eserlerin en önemlilerinden biri de Sifru’s-Sa‘âde ve Sefîru’l-İfâde adlı sarf kitabıdır. es-Sehâvî, bu eseri emsile ve ebniye konusundaki karışıklıkları gidermek ve bu konuları daha ayrıntılı ele almak için telif etmiştir. Bu kitap onun dil ilminde de ne kadar usta olduğunu gösteren bir eser olmuştur.

Anahtar kelimeler : es-Sehâvî, İlim, Eser

ABSTRACT

‘Alamu’d-Dîn al-Sahawî, XIII. One of the leading scholars of the century. Al-Sahawî, who started to learn science at an early age, is one of the most valuable scholars of his time; karaat, tafsir and linguistics and literature. By acquiring this knowledge, he has copyrighted many works and made them to shed light on both his own period and his later periods. Al-Sahawî’s works have a great value in terms of content and have always been a source of reference for researchers. One of the most important of these works is Sifru’s-Sa‘âde and Sefîru’l-İfâde. es-Sehâvî, this work has been copyrighted to get rid of the confusion about al-Amsîla and al-Abniya and to deal with these issues in more detail. This book has become a work that shows how masterful it is in the language.

Key Words: Al-Sahawî, Science, Work

1. GİRİŞ

‘Alemu’d-Dîn es-Sehâvî âlim, müfessir, dil bilimci, edîp ve kıraat konusunda son derece yüksek bir mertebeye ulaşmış bir şahsiyet olup Mısırın Garbiye bölgesinde bulunan Sehâ beldesinde doğmuştur. Doğduğu bu beldenin adıyla anılıp es-Sehâvî olarak bilinmektedir.

es-Sehâvî, küçük yaşlarda ilim tahsil etmeye başladı. İlk önce doğduğu yer olan Sehâ’da daha sonra ise İskenderiye ve Mısır’a yolculuk ederek ilmi konularda dönemin önde gelen şahsiyetlerinden dersler aldı. 643/1245 yılında vefatına kadar da birçok kişiye kıraat, tefsir, dil bilimi ve edebiyat alanında dersler okutarak bu alanlarda öne çıkan değerli şahsiyetler yetiştirdi.

XIII. yüzyıl’da yaşayan ve kıraat, tefsir gibi alanların yanı sıra Arap dili ve edebiyatı alanında da önemli bir yere sahip olan ‘Alemu’d-Dîn es-Sehâvî 30’dan fazla eser kaleme almıştır. Telif ettiği bu değerli eserlerle hem kendi döneminde hem de kendinden sonraki dönemlerde adından sıkça söz ettirmiştir.

Bu itibarla, kıraat, tefsir, Arapça dil bilimi ve edebiyatı üzerine yaptığı çalışmalarıyla öne çıkan bu büyük âlim şahsiyetin hayatı, hocaları, talebeleri ve eserleriyle birlikte dil alanında yazmış olduğu Sifru’s-Sa‘âde ve Sefîru’l-İfâde adlı eseri hakkında araştırma yaparak es-Sehâvî’yi daha yakından tanıma fırsatı bulduk.

2. 'ALEMU'D-DÎN ES-SEHÂVÎ

2.1. İsmi, Künyesi Ve Lakabı

Tam adı 'Ali bin Muhammed bin 'Abdi's-Samed bin 'Abdi'l Ahad bin 'Abdi'l-Ğalib bin Ğattâs el-Hemdânî el-Mısrî es-Sehâvî'dir. Künyesi Ebu'l Hasen'dir. Onun hal tercümesini yazarlar bu konuda aynı görüşü benimsemişlerdir. Lakabı ise, 'Alemu'd-dîn'dir. Bu lakab, kendisinin de sevdiği ve onunla anılmaktan hoşnut olduğu bir lakaptır (İbn Hâlikân, 1972: III/340; Keĥhâle, 1993: III/511).

Nisbesi, Hemdânî'dir. Hemdân, Yemen de bir kabile ismi olup bazı hal tercümesi yazarları onun bu nisbesini hemdân'a atfederek ifade etmişlerdir (es-Sem'ânî, 1980: XII/339).

Ancak o, es-Sehâvî nisbesiyle meşhur olmuştur. Bu nisbe ise; adını Mısır'ın batısında yer alan Sehâ adındaki bir belde isminden almıştır. (el-Hamevî, 1977: III/396).

İmâm es-Sehâvî'nin sahip olduğu bu nisbeyle, kendinden önceki ve sonraki dönemlerde yaşamış birçok değerli şahsiyetler bulunmaktadır. Ebû'l-Feth bin 'Abdir'r-Rahmân bin 'Ulvî bin Mahlâ es-Sehâvî ve Ziyâd bin Mahlâ Ahmed bin es-Sehâvî bu şahıslardan bazıları olarak gösterilebilir. (el-Hamevî, 1977: III/396).

2.2. Doğumu Ve Ailesi

es-Sehâvî hakkında bilgi veren bazı kaynaklar, onun doğum tarihi hakkında farklı görüşlere yer vermişlerdir. Bu kaynaklarda belirtildiği gibi es-Sehâvî'nin doğum tarihi 557 ya da 558 senesidir (el-Cezerî, 2006: I/502).

İbn Hallikân ise, es-Sehâvî'nin doğum tarihinin 558 olduğunu söylemektedir. es-Suyûtî, İbn Gûtî, ez-Ziriklî ve Ömar Rızâ Kehhâle gibi önemli âlim şahsiyetler de bu konuda tamamen İbn Hallikân'a katılmaktadırlar (İbn Hâlikân, 1972: III/340).

Kaynaklar bize es-Sehâvî'nin ailesi hakkında ondan yeterince istifade edebileceğimiz sağlam bir bilgi vermemektedir. Hal tercümesi ve tabakât kitapları bundan bahsetmediği için tam ve doğru bir bilgi bulamıyoruz. Ancak es-Sehâvî'nin öğrencisi Ebû Şâme hocasının evlendiğini ve çocuklarının olduğunu bu çocuklardan Şemsu'd-Dîn Muhammed bin 'Alemu'd-Dîn es-Sehâvî'nin h. 623 yılında vefat ettiğini bildirdi. Daha sonra Ebû Şâme hal tercümesinde es-Sehâvî'nin öğrencisi Ahmed bin Abdullah bin Şuayb bin et-Temîmî için, onun şeyh es-Sehâvî'nin kızıyla evlendiğini ve bu evlilikten bir çocuğunun olduğunu, ancak eşi ve çocuğunun doğum esnasında öldüğünü belirtti (el-Merâfî, 1986: 22).

2.3. Hocaları

es-Sehâvî ilim talebine küçük yaşlarda Sehâ'da başladı. Kur'an'ı ezberledi. Malikî fıkıh usulleri konusunda dersler aldı. Sonra h. 572 yılında İskenderiye'ye seyahat etti. Buradan da Kâhire'ye geçti. Bu iki yerde bulunduğu dönemde önde gelen âlimlerden dersler alarak muhtelif ilimler öğrendi (es-Sehâvî, 1995: I/7).

Daha sonra Şam'a giden es-Sehâvî, burada değerli âlimlerin meclislerinde bulunarak onlardan birçok ilimler tahsil etti. es-Sehâvî özellikle kıraat ilminde ve bununla ilgili çeşitli alanlarda gösterdiği ustalık sayesinde öne çıkmayı başardı (el-Hamevî, 1972: V/322).

es-Sehâvî'nin ilmi konularda kendini geliştirmesinde ve sahip olduğu üne kavuşmasında birçok hocasının katkısı bulunmuştur. es-Sehâvî'nin hocalarını şöyle sıralayabiliriz. (el-Menâfî, 1985: 26)

1. Ebû'l-Kâsım eş-Şâtıbî
2. Ebû'l Cuyûş el-Mısrî
3. el-Bûsûrî
4. Ebû'l-Cûd el-Lahmî
5. Ebû'l-Fazl el-Ğaznevî
6. İbn Cebbâre es-Sehâvî
7. İbn Yâsîn
8. Ebû Tâhir es-Silfî
9. Ebû Tâhir bin 'Avf
10. Ebû'l-Yemen el-Kindî

11. Ebû'l-Berekât el-Bağdâdî
12. İbn Taberzez
13. Hanbel bin 'Abdullah
14. Ebû'l-Harem el-Mâksînî
15. İbn Mulâ'ib

2.4. Talebeleri

Daha öncede bahsettiğimiz gibi es-Sehâvî kıraat, tefsir ve Arapça ilim dalları konusunda döneminin önde gelen şahsiyetlerinden biriydi. Es-Sehâvî'nin Şam'daki camide kurduğu ders halkasına katılmak için farklı bölgelerden birçok kişi gelmiş ve ondan çokça istifade etmişlerdir. Bu kişilerin es-Sehâvî'den aldıkları dersler içinde nahiv, edebiyat, hadis, tefsir ve Kur'ân kıraatı gibi farklı alanda dersler bulunuyordu. Hal tercümesini yazan kaynaklardan da anlaşılacağı gibi onun ilminden birçok kişi istifade etmiştir. Hatta ez-Zehebî onun hakkında, es-Sehâvî'den istifade eden o kadar çok kişi vardır ki Allah'tan başkası onların sayısını bilemez ve islam dîninde kıraat konusunda ondan daha fazla iyisini görmedim demiştir (el-Merâfî, 1986: I/40).

İbni Hallikân insanları, ondan kıraat dersleri almak için camiye akın akın gelirken gördüğünü ve bir an bile ondan ayrılmadıklarını söylemiştir (İbn Hallikân, 1972: III/340).

Ona öğrenci olanların sayısı çok fazla olmakla birlikte bunların tam olarak kaç kişi olduğunu bilmek oldukça zordur. Aşağıda bu öğrencilerin isimlerini söyle sıralayabiliriz.

1. Ebû'l-Feth el-Ensârî
2. Ebû Şâme
3. el-Kâzî 'Abdu's-Selâm ez-Zevâvî
4. er-Raşîdu'l-Mekînî
5. el-Cerâyidî
6. Ebû İshâk el-Fâzıl
7. er-Razî bin Dâbüga
8. İbn Dimyâtî
9. en-Nizâmu't-Tebrîzî
10. eş-Şihâb ibn Muzher
11. Nakîbu's-Seb'il-Kebîr
12. er-Raşîd bin Mu'allim
13. İbn Kaymâz
14. ez-Zeyn İsâ el-Halebî
15. ez-Ziyâu'l-İs'aridî
16. Ebû Muhammed en-Nekzâvî
17. Ebû'l-'Abbâs el-Fezârî
18. İbn Mervân el-Ba'lebekkî
19. Ebû'l-'Abbâs el-Kevâsî
20. İbn Mâlik en-Nahvî
21. İbn ebî-'Abbâs el-Hâbûrî
22. İbn Ebî'l-Futûhu'l-Ezdî
23. Muhammed el-Berzâlî
24. İbn 'Alavân

25. Ruknu'd-Dîn bin ebî Ğanâyim
26. Mevhûbu'l-Cezerî
27. İbn Keşâsib
28. İbn Mûsâ el-Hamevî
29. İbrâhîm el-Ca'birî
30. Zeynu'd-Dîn el-Fârikî
31. İbn Mencâ et-Tenûhî
32. Hasan bin Hilâl
33. el-Cemâl bin Şu'ayb
34. 'Abdissamed bin Ebî'l-Ceyşî
35. Ziyâu'd-Dîn el-Kûsî
36. el-Müntecibi'l-Hemezânî
37. es-Sedîd Ebû'l-Kâsım
38. Ebû'l-Fazâil el-Kurkî
39. Ebû'l-'Abbâs ed-Duhmîsî
40. İbnu'l-Hicâzî
41. Ebû İshâk el-Mahremî
42. 'İsmâ'îl bin Mektûm
43. el-Cemâlu'l-Cerâirî
44. Ebû'l-Ma'âlî et-Tenevvuhî
45. İbn Şîrâzî
46. Zeynu'd-Dîn Ebû'l-Berekât et-Tenevvuhî
47. Ebû'l-Ğanâim et-Tenevvuhî
48. el-Kalânîsî
49. Ebû Abdillâh ez-Zerzârî

2.5. İlmî Yönü Ve Âlimlerin Onun Hakkındaki Görüşleri

es-Sehâvî, Mısır ve Şam'da kıraat, tefsir ve Arapça'ya dair ilimlerde başkalarının ulaşamayacağı bir üne sahip olarak döneminin değerli şahsiyetleri arasında yer almıştır. İlim talebi için farklı bölgelere seyahatler gerçekleştirmiş ve gittiği yerlerde birçok âlimin övgü ve takdirini kazanmıştır (el-Merâfî, 1986: 23).

İbn Fazlillâh onun için şunları söylemiştir. es-Sehâvî önde gelen bir allâme, kıraatçı, muhakkik, tecvit âlimi aynı zamanda nahiv, lügat ve tefsirde imam, fıkıh ve usûlü iyi bilen bir şahsiyetti (el-Hânsârî, 1991: V/278).

es-Sehâvî'nin muâsırlarından olan Yâkût el-Hamevî de onun hakkında şunları söylemiştir. Şam'da Kur'an ve edebiyat ehlinde bir kişi vardır bu zat birçok eser kaleme almış olup adı da Ali bin Muhammed es-Sehâvî'dir. O, edebiyat alanındaki sahip olduğu bilgisiyle öne çıkmış bir ediptir. Birçok kişi ondan ders alabilmek için uzak bölgelerden seyahat ederek onun ders halkasına katılmıştır (el-Merâfî, 1986: 23).

İbn Hallikan ise; es-Sehâvî'den kıraat dersleri almak için gelen öğrencilerinin çokluğundan dolayı şaşkınlığını ifade etmiş ve şunları söylemiştir. Şam'da insanlar kalabalık bir şekilde Emevîye camisinde ondan ders almak için geliyorlardı. Bu kalabalıkta onu boş bulmak imkansızdı. Her an yanında kıraat dersleri almak için bekleyen birçok öğrenci vardı. O, hayatının son dönemlerine kadar ders verme ve öğrenci yetiştirme işine azimli bir şekilde devam etmiştir (İbn Hallikân, 1972: III/340).

ez-Zehbî de onun hakkında yazdığı hal tercemesinde onun övgüye değer biri olduğunu dile getirmiş ve Siyeru A'lâmî Nubelâ kitabında onun üstün bir tefsirci olduğunu ve birçok eser tasnif ettiğini dile getirmiştir (ez-Zehbî, 1996: XII/495).

İbn Cezerî ise Tabakâtu'l-Kurrâ kitabında es-Sehâvî'den şöyle bahsetmiştir. “es-Sehâvî; müfessir, nahivci, dilci ve aynı zamanda Şafî mezhebine mensuptur” demiştir. Şam'ın kıraat şeyhlerinin başında gelir. es-Sehâvî bu ilim dallarında oldukça başarılı ve kendini ispatlamış bir âlimdir. Onun döneminde seviyesine ulaşabilecek bir kişi çıkmamıştır. Birçok kişi ondan kıraat dersleri okumuş ve eş-Şâtibiyye'yi dinleyerek icâzet almışlardır (el-Cezerî, 2006: I/569-570).

2.6. Eserleri

es-Sehâvî vefatından sonra kendinden sonraki nesillere sahip olduğu ilimlerle dolup taşan faydalanabilecekleri birçok değerli eser bıraktı. Bu eserlerle Allâh (C.C)'un kitabı Kurân-ı Kerim'e ve Rasulullâh (S.A.V)'in sünnetine son derece büyük hizmetlerde bulundu. Bu katkı sayesinde Arap kütüphanesinin değeri ve zenginliği arttı. es-Sehâvî'nin yazdığı eserleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (el-Merâfî, 1986: 60-82).

1. Urcûzatun fî Sîrati'n-NebevîEl-İfsâhu ve Ğâyeyu'l-İşrâh fî'l-Kirâati's-,Seb'a
2. İfsâhu'l-Mucez ve'l-îzâhi'l-Mu'cez
3. Akva'l-'Adedi fî Ma'rifeti'l-'Adedi
4. Et-Tebîrâtü fî Sıfâti'l-Hurûfi ve Ahkâmu'l-Meddi
5. Tuhfetu'l-Furrâz ve Tarfetu'l-Muhezzebi'l-Murtâz
6. Tuhfetu'l-Kurrâ fî Şerhi 'Umdeti'l-Müfid
7. Tenvîru'z-Zalem fî'l-Cûdi'l-Kerem
8. Cemâlu'l-Kurrâ ve Kemâlu'l-İkrâ
9. el-Cevâhiru'l-Mükellele fî'l-Ahbâri'l-Müselsele
10. Zâtu'l-Hulel ve Mehâtu'l-Kilel
11. Rasâil Şi'riyye
12. Sifru's-Sa'âde ve Sefîru'l-İfâde
13. Şerhu Masâbîhu's-Sunne Li'lbeğavî
14. Ez-Zavâbitü'n-Nahviyye
15. Et-Tavdu'r-Rasih fî'l-Mensûhi ve'r-Rasih
16. 'Arûzu's-Sihri fî Menâzili'l-Kameri
17. 'İlmu'l-İbtâi fî Ma'rifeti'l-Vakfi ve'l-İbtâi
18. 'Umdetu'l-Müfidi ve 'İddetu'l-Mecîdi fî Ma'Rifti't-Tecvîdi
19. Fethu'l-Vasît fî Şerhi'l-Kasîd
20. El-Kasâidu's-Seb'u fî Medâihi Seyyidi'l-Halki Sallallahu Aleyhi ve Sellem
21. El-Kasîdetü'n-Nâsıra li Mezhebi'l-Eşâ'ira
22. Kitâbu fî Tefsîri'l-Kurân
23. el-Kevkebu'l-Vukkât fî Tashîhi'l-İ'tikât
24. Livâgihu'l-Fikr Fî Ahbâr min Ğayr
25. Murâtibu'l-Usûl ve Ğarâibu'l-Fusûl
26. el-Mefâhira beyne Dimeşk ve'l-Kâhira
27. el-Mufazzal fî Şerhi'l-Mufassal
28. Menâzilu'l-İclâl ve't-Ta'zîm fî Fazâili'l-Kurâni'l-'Azî
29. el-Menâsiku'l-Hacc
30. Manzume fî Ahzâbi'l-Kur'ân

31. Menhâcu't-Tevfik ilâ Ma'rifu't-Tecvid ve't-Tahkik
32. Münîru'd-Diyâcî fi Şerhi'l-Ehâcî
33. Nesru'd-Durer fi Zikri'l-Âyâti ve's-Suver fi'l-Kirâât
34. Hidâyetu'l-Murtâb ve Ğâyetu'l-Huffâz ve't-Tullâb fi Müteşâbihi'l-Kitâb
35. El-Vesîletu ilâ Keşfi'l-'Akîle

2.7. Vefatı

Ebû Şâme şeyhi 'Alemu'd-Dîn es-Sehâvî'nin 12 Cemaziye'l-Âhir (Kasım) pazartesi h. 643 senesinde kendi evinde bulunan Turbetu's-Sâlihiyye de vefat ettiğini belirtti. Cenazesi konusunda ise; Şam camisinde öğleden sonra namazının kılındığını ve çok kalabalık bir cemaat tarafından Cebeli Kasyûn'a defnedildiğini söyledi (Ebû Şâme, 1974: 177).

İbn Hallikân'ın es-Sehâvî'nin yaşımı belirlerken onun yaklaşık doksan kusur sene yaşadığını söyleyenlerin görüşünü esas almıştır. Aynı zamanda es-Sehâvî'nin Cemâziye'l-Âhir (Kasım) ayının on ikinci pazartesi gecesi Şam'da vefat ettiğini de ifade etmiştir (İbn Hallikân, 1972: III/340).

3. SİFRU'S-SA'ÂDE VE SEFİRU'L-İFÂDE

3.1. Eserin Konusu

'Alemud'd-Dîn es-Sehâvî, Sifru's-Sa'âde ve Sefiru'l-İfâde adlı eserinin mukaddemesinde kitabın konusunu şöyle açıkladı.

Bu kitapta emsilenin manalarını ve yapısındaki sorunları açıkladım. Ayrıca bu kitapta, eskilerin bıraktıkları ürünlerden ve âlimlerin münazaralarından çıkardığım bilgileri toplayıp bir araya getirdim. Eserin sonunu ise, değişik bir nazımla lafız olarak uyumlu ancak anlam olarak farklı bir dayanakla tamamladım. İlim ehlinde bulunan en güzel bilgilere ait lafızları ebniyeye dâhil ettim. Mennân ve Raûf olan Allah'ın yardımıyla kalıp ifadeleri harfler üzerine bir düzene koydum, demiştir (es-Sehâvî, 1995: I/46).

Kitabın birinci bölümü ebniye konusundan ayrı ele alınmıştır. Müellif onu yirmi sekiz bâba ayırarak sözlükte bulunan harflerden her biri için bir bâb oluşturmuştur. Ebniye konusu ise alfabetik sırada yer alan harflere göre düzenlenmiştir (es-Sehâvî, 1995: I/46).

Bâblarda, tam olarak 830 örneğin bulunduğu birçok kalıp ifadeler konusu ele alınmış ve bundan önceki yazılan kitapların hiçbirinde böyle bir örneğin olmadığı açıkça görülmüştür (es-Sehâvî, 1995: I/46).

'Alamu'd-Dîn es-Sehâvî eserini belirli bir düzen ile telif etmiş ve onu birçok örnek ile zenginleştirmiştir. Müellifin içeriğinde kullandığı örneklerle bu kadar zengin bir eser ortaya koymasının çok zahmet gerektiren bir iş çıkardığını kanıtlamıştır. Bugün eserde yer alan madde tanzimine baktığımızda böyle bir eser ortaya koymanın ne kadar güç bir iş olacağını görebiliyoruz.

3.2. Eserin İçeriği

Sifru's-Sa'âde ve Sefiru'l-İfâde Arapça'da yer alan farklı isim kalıpları için örnek bir eser niteliği taşımakta ve içerisinde geçen isimlerin temel yapısını, etimolojisini ve anlamlarını lügat ve sarf yönünden ele almaktadır (es-Sehâvî, 1995: I/46).

Eserin birinci cildinde Sibeveyh'in kitabındaki (ebniye) kalıplar adıyla anılan ve Cermî, Ebû Hâtim es-Sicistânî, Sa'leb, Ebû Bekr ez-Zebîdî ve Ebû'l-A'lâ el-Maarrî gibi âlimler tarafından yazılan eserlerde ele alınan bu türdeki isimler alfabetik sıralarına göre dizilmiş ve es-Sehâvî'nin ilâveleriyle birlikte 830'dan fazla kalıp ve isim açıklanmıştır (es-Sehâvî, 1995: I/47-48).

Eserin ikinci cildinde eski dil ve edebiyat âlimleri arasında geçen bazı filolojik tartışmalara, sarf ve nahiv meselelerine, îrab ve anlamı güç bazı meselelerin açıklanmasına, kâfiye ilmine dair konulara, sonunda da es-Sehâvî'nin Zâtu'l-Hulel ve Mehâtu'l-Kilel adını verdiği 243 beyitlik kasidesinin açıklanmasına yer verilmiştir (Altıkulaç, 2009: XXXVI/ 312-313).

es-Sehâvî'nin Zemahşeri'ye ait el-Mufassal adlı eseri iki defa şerh ettiği bunlardan birinin el-Mufaddal diğeri de Sifru's-Sa'âde ve Sefiru'l-İfâde olduğunu kaydedilmiştir (Kâtib Çelebi, 2008: II/991).

3.3. Müellifin Faydalandığı Kaynaklar

‘Alamu’d-Dîn es-Sehâvî, eserini oluştururken birçok kaynaktan yararlanmışır. Kitabın birinci bölümünde diğer eserlerden nakil yapmak suretiyle yararlandığı kaynaklar yer almaktadır (es-Sehâvî, 1995: I/51-54).

Kitabın birinci bölümünde yararlandığı kaynaklar

1. el-Cevherî’nin es-Sahhâh eseri

Birçok müellifin bu eserden yararlandığı gibi es-Sehâvî de ondan yararlanmışır. 20 yerde el-Cevherî’den nakil yapmışır.

2. el-Cermî’nin Kitâbu’l-Ebniye eseri

es-Sehâvî kitabında el-Cermî’nin eserinden bazı bölümlerinde yararlanmışır. Yaklaşık 128 yerde bu eserden nakil yapmışır.

3. ez-Zebîdî’nin Ebniyetu Kitâbi Sîbeveyh eseri

Müellif eserinin dört yerinin dışında ez-Zebîdî’nin bu eserinde bir çok yerde nakil yapmışır.

4. İbn Cinnî’nin el-Munsif eseri

es-Sehâvî özellikle kitabın üçüncü bölümünde el-Munsif adlı eserden nakil yapmışır.

5. el-Cevâlikî’nin el-Muarreb eseri

Müellif bu eserden nakil yaptığını belirtmese de bir çok yerde ondan faydalandığını görülmektedir.

6. el-Hattâbî’nin Şe’ni-d-Duâ eseri

Müellif bu eserden yararlandığını belirmemiştir ancak bir çok yerde ondan nakil yaparak yararlandığı görülmektedir.

7.Ebî Ali el-Fârisî’nin kitapları

es-Sehâvî, özellikle el-Mesâilî’l-Halebiyyât adlı eserden faydalanmış ancak kitapların isimlerini zikretmemiştir. Sadece onalardan nakil yaptığını açıklamışır.

8. İbn Cinnî’nin Sırru Sinâatu’l-İ’râb eseri

es-Sehâvî, iki yerde bu eseri örnek vererek kitabında belirtmişır.

9. el-Maarrî’nin es-Sâhil ve’s-Şâhic eseri

Müellif, el-Maarrî’den nakil yaptığını açıklamış ancak eserin ismini zikretmemiştir.

10. İbn Dureyd’in el-Cemhere ve’l-İştikâk eseri ile bunun yanı sıra İbn Cinnî’nin el-Mübhic, ez-Zeccâc’ın Mâ yansarifu ve Mâ lâ yansarifu, ez-Zemahşerî’nin el-Keşşâf, Ebû Ca’fer en-Nuhhâs’ın Şerhu’l-Kasâidi’t-Tis’i adlı eserleri.

es-Sehâvî, İbn Dureyd ve diğerlerinin isimlerini belirtmiş ancak kitapların isimlerini açıklamadan onlardan nakil yapmışır.

11. Ebû Hanîfe’nin en-Nebât eseri ile İbn Esed’in el-İktizâb, ez-Zemahşerî’nin el-Mufassal, İbn Fâris’in el-Mucemmel ve İbn Seyyidih’in el-Muhakkem adlı eserlerinden de yararlanarak nakiller yapmışır.

12. İbn Berrî’nin Cevâbu’l-Mesâilî’l-’Aşr ile Kitâbu li İbn Berrî adlı eserlerinden bazı fasıllarda nakil yapmışır, ancak kitapların isimlerini zikretmemiştir.

13. Ebû Osmân el-Eşnândânî’nin Ma’âni’s-Şi’ir eseri

es-Sehâvî kitabındaki bir yerin dışında Ebû Osmân’dan nakil yaptığını belirtmemiştir. Ancak birçok yerde bu eserden alıntı yapmışır.

14. el-Ahfeş’in el-Kavâfi eseri

es-Sehâvî el-Ahfeş’ten nakil yaptığını belirtmiş ve kavâfi ilmine dair bir çok cümlede bu eserden yararlanmışır.

15. ez-Zeccâcî’nin Mecâlisul-’Ulemâ eseri

es-Sehâvî, bu eserden nakil yaptığını açıkça belirtmemiştir.

16. el-Müberred'in el-Kâmil eseri

Müellif, eserin sahibinden nakil yaptığını açıkça belirtmiş ve eserinden yararlanmışır.

17. el-Maarrî'nin Risâletü'l-Melâike eseri

Müellif el-Maarrî'den yararlandığını belirtmiş ancak kitabın ismini zikretmemiştir.

18. Hatîb et-Tebrîzî'nin şerhiyle Dîvânu ebî Temmâm

es-Sehâvî Ebû Temmâm'ın beytinde el-Maarrî'nin sözünü nakletmiştir.

3.4. ESERİN EL YAZMALARI

3.4.1. Müellif'in Nüshası Ve Özellikleri

Sifru's-Sa'âde ve Sefîru'l-İfâde adlı eserin orijinal nüshası Türkiye Şehît Ali Kütüphanesi'nde 2553 numaralı olarak muhafaza edilmektedir. ((es-Sehâvî, 1995: I/55).)

Müellife ait olan bu nüshanın onun kaleminden çıktığına dair bazı deliller vardır. Bu nüsha müellifin müsvedde olarak kullandığı bir nüsha olup burada gözden geçirip eklemek istediği tüm bilgileri ele almıştır. Ayrıca eserin dipnotlarında bu eklemeler ve belirtmek istediği bilgiler mevcuttur. (es-Sehâvî, 1995: I/56).

Müellif ebniye yani birçok kalıp ifadeyi eserin dipnotlarına eklemiş ve tekrardan gözden geçirip belirttiği bilgileri burada yazmıştır. Eserin dipnotlarında gelen bazı kalıp ifadeler şu şekilde belirtilmiştir. (es-Sehâvî, 1995: I/56).

أجمع و أجمعون, أذربيجان, إرميا, أرجوان, أركوب, أضحيان, أعيلاء, أكمؤ, تبربر, تبشر, تترى, تنقل, تخربوت, جبأ, ثقيف, جمرش, جلفيز, جردحل, جلسان, جنفى, رحموتا, نذل, رنبر, سايباء, سطر, صمكيك, صهميم, صميان, ضبعان, ضمران, ضمخر, طرور, ظريف, غنيوط, عنبس, عتاند, قمد, هامان, يستعور.

Bütün bu kalıplar kitabın metninin bulunduğu diğer nüshalarda da gelmiştir.

es-Sehâvî'nin bu nüshasının bir diğer özelliği de diğer nüshalarda olmayan eklemelerdir. Müellif bu ekleri daha sonradan kitabına ilave etmiştir. Bu ekler ۱۴۲ب – ۱۴۳ب ve ۱۴۰ب / ۲۱۱ sayılı bölümlerde bulunun müellifin sözleridir (es-Sehâvî, 1995: I/56-57).

Müellifin bu nüshası 223 varaktan oluşmaktadır. 11 x 16 boyutundaki bir alan üzerine yazılmıştır. Her sayfa 15–22 arasında değişen satırlardan oluşur. Bu nüshanın başlığının yazdığı kağıt kaybolmuş olabilir. Bu yüzden eserin orijinalinde kitabın başlığının yazdığı kapak olmayabilir. (es-Sehâvî, 1995: I/63).

Müellifin kendi hattıyla yazdığı nüshalar açık ve okunabilir. Eserin büyük bir bölümünde harekeleme yapılmamıştır. Eserin harf düzeninde de çoğunlukla sıralamaya dikkat edilmiş ve bazı yerler dışında bu sıralamanın dışına çıkılmamıştır. Örneğin: العين, الطاء, السين, الراء, الدال, الحاء gibi... (es-Sehâvî, 1995: I/63).

Bu nüshanın hemen hemen tamamı müellifin hattıyla yazılmıştır. Ancak altıncı bölümde yer alan 51 ve 62 sayfalar arasındaki bölümler bunun dışındadır. Müellifin nüshasının dipnotlarında kendi hattıyla eklemeler yaptığı birçok yer vardır. Orada yer alan ifadeler duyma ve okumaya yönelik ifadelerdir. (es-Sehâvî, 1995: I/63).

3.4.2. Eserin İkinci El Yazması

Eserin ikinci el yazması Dâru'l-Kutubu'l-Mısriyye el-Hizânetu't-Teymûriyye'de 2 numaralı bölümde muhafaza edilmektedir. Bu nüsha 203 varaktan oluşmaktadır. Eser 9 x 13 boyutunda bir alana yazılmıştır. Her sayfada 19 satır vardır. Her satır 11-13 kelime arasında değişir. Eserin yazı şekli ve nüshası oldukça özenli bir şekilde yapılmış çoğunluğu harekeli harflerden oluşmuştur. Bazı yerlerde doğru olan iki durumu da kelimenin üzerine yazılmıştır. Eserde yapılan ayarlamalar son derece ciddi bir şekilde yapılmıştır. Çok az yerde bozulma ve tahrifat olmuştur. (es-Sehâvî, 1995: I/64).

Bu nüsha müellifin ruhsatıyla ve yazı kâtibi olan Necmuddîn Ebî İbrahim İshâk bin Ebî'l-Kâsım bin Mehhâd el-Hamevî'nin hattıyla yazılmıştır. Eserde müellifin hattıyla duyma ve okumaya yönelik ifadeler yer almaktadır. (es-Sehâvî, 1995: I/65).

Eserin kapağında ve son bölümünde yazdığına göre bu nüsha h. 760 senesinde yazılmıştır. (es-Sehâvî, 1995: I/65).

3.4.3. Eserin Üçüncü El Yazması

Eserin üçüncü yazması Dâru'l-Kütübî'z-Zâhiriyye'de 3185 adlı numarayla muhafaza edilmektedir. Eser 180 varaktan oluşmaktadır. 15x22 boyutunda bir sayfa üzerine yazılmıştır. Her sayfanın satır sayısı 15 ile 19 arasında değişmektedir. Eserin hattı ve nüshaları açık ve okunabilirdir. Bu nüsha içindeki iki bölüm itibariye diğer iki nüshadan farklıdır. Ancak müellif bunun için kâtibine ruhsat vermiştir. (es-Sehâvî, 1995: I/67).

Müellifin bu nüshasında, diğer iki nüshada olamayan bazı kusurlu cümleler vardır. Bunlar asıl nüshadan farklı olarak ب/١١٢- ب/١٥٩ ile ب/١٨٢- ب/٢١٣ gibi bölümlerdir. (es-Sehâvî, 1995: I/68).

Bu nüshanın kâtibi 'Abdumelik bin Yûsuf bin 'Abdulvehhâb eş-Şehrazûrî'dir. O, kıraat meclislerinde es-Sehâvî'nin yanında bulunan bir kişidir. eş-Şehrazûrî eserin sonunda bu nüshayı müelliften nakil olarak yazdığını belirtmiştir (es-Sehâvî, 1995: I/68).

4. SONUÇ

İlim her dönemde sahip olduğu değeri göstermiştir. Bu değere katkıda bulunan en önemli unsur ise âlim şahsiyetler olmuştur. Geçmişten günümüze her dönemde ilmin değeri kadar onunla meşgul olana âlim şahsiyetlerin değeri de önemli olmuştur.

Bu çalışmamızda, âlim bir şahsiyet olan 'Alemu'd-Dîn es-Sehâvî'nin hayatı ve çalışmaları hakkında bilgiler verip ortaya koyduğu değerli eserlerinden biri olan Sifru's-Sa'âde ve Sefiru'l-İfâde adlı sarf kitabını incelemeye çalıştık. Ayrıca, es-Sehâvî'nin sahip olduğu ilmi elde etme konusunda gösterdiği çabayı ve bulunduğu coğrafyanın farklı bölgelerine seyahat ederek buralarda önde gelen kişilerden dersler aldığını ve birçok değerli talebeler yetiştirdiğini gördük.

Bunların yanı sıra çalışmamızda es-Sehâvî gibi değerli bir ilim insanı hakkında araştırma yapacak olanlara faydalanabilecekleri bilgiler vermeyi ve bu alanda bilimsel çalışmalara katkıda bulunmayı hedefledik.

KAYNAKÇA

Altıkulaç, Tayyar, (2009), "*Sehâvî Alamuddîn*", *DİA*, XXXVI,

Ebû'l-Mehâsin, Yûsuf bin Tağzî Berdî Cemâlud'dîn, (1963), *En-Nucûmu'z-Zâhire fî Mulûki Mısra ve'l-Kâhira*, Vizâratu's-Sekâfe, Mısır.

Ebû Şâme, Şihâbu'd-Dîn Ebû Muhammed 'Abdu'r-Rahmân bin 'İsmâ'îl, (1974), *Zeylu 'alâ Ravzateyn*, Dâru'l-Cîl, Berût.

el-Cezerî, Muhammed bin Muhammed bin Muhammed bin Ali bin Yûsuf, (2006), *Gâyetu'n-Nihâye Tabakâtu'l-Kurrâ'*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût.

el-Hamevî, Yâkût (1977). *Mu'cemu'l-Buldân*, Dâru Sâdır, Beyrût.

el-Kureşî, Sâlim bin Ebî'l-Vefâ', (1993), *el-Cevâhiru'l-Muziyye fî Tabakâti'l-Hanefiyye*, (thk. Dr. 'Abdulfettâh Muhammed el-Hulv), Dâru Hicr, Kâhire.

es-Sehâvî, İmâm 'Alemuddîn Ebû'l Hasan Ali bin Muhammed, (1995), *Sifru's- Sa'âde ve Sefiru'l-İfâde*, Dâru Sâdır, (thk. Doktor Muhammed Ahmed ed-Dâlî), Beyrût.

es-Sem'ânî, Ebû'l-Muzaffer Mansûr b. Muhammed, (1980), *el-Ensâb* (thk. eş- Şeyh 'Abdurrahmân b. Yahyâ el-Mu'allimî el-Yemânî), Mektebetu İbn Teymiye, Kâhire.

İbn Esîr, Ebû'l-Feth Ziyâuddîn, (1987), *el-Kâmil fî't-Târîh*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, (Thk: Ebû'l-Fedâ 'Abdullah el-Kâdî), Beyrût.

İbn Hallikân, Ebû'l-'Abbâs Şemsuddîn, (1972), *Vefeyâtu'l-A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zamân*, (thk. İhsân 'Abbâs), Dâru Sâdır, Beyrût.

İbn 'İmâd, Ebû'l-Felâh Abdulhay b. Ahmed el-Hanbelî, (1986), *Şezerâtu'z-Zehab fî Ahbâr min Zehab*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye Beyrût.

İbn Keşîr, Ebû'l-Fidâ' İmâduddîn İsmâ'îl, (1998), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Dâru Hicr, (thk. 'Abdullâh 'Abdulmuhsin et-Türkî) Kâhire.

İbn Tağrıberdî, Ebû'l-Mehâsin Cemâluddîn Yûsuf, (2010), *en-Nucûmu'z-Zâhira fî'l-Muluki Mısra ve'l Kâhira*, Dâru'l-Kutub, Kâhire.

Kehhâle, Ömer Rızâ, *Mu‘cem‘ul-Müellifîn*, (1993), Müessesetu‘r-Risâle, Beyrût.

Kâtib Çelebi, (2008), *Keşfu‘z-Zunûn ‘an Esâmi‘l-Kutub ve‘l-Funûn*, Dâru İhyâ et-Turâs el-‘Arabî, (thk. M. Ş. YALTKAYA), Beyrût.

el-Merâfî, Selâme ‘Abdu‘l-Kâdir, (1986), *Munîru‘d-Diyâcî ve Rudde‘t-Tenâcî ve Fevzu‘l-Muhâcî bi Havzi‘l-Ehâcî* (Yayınlanmış doktora tezi), Câmiatu Ummu‘l-Kurâ, Mekke.

ez-Zehebî, Şemsu‘d-Dîn Muhammed bin Ahmed bin ‘Osmân, (1996), *Siyeru A‘lâmi‘n-Nubelâ*, Müessesetu‘r-Risâle, Beyrut.

es-Safedî, Salâhu‘d-Dîn Halil bin Aybek, (1991), *el-Vâfî bi‘l-Vefeyât*, Dâru Sâdır, Beyrût.

el-Hânsârî, el-Mirzâ Muhammed Bâkır el-Müsevî, (1991), *Ravzâtu‘l-Cennât fî Ahvâli‘l-‘Ulemâ ve‘s-Sâdât*, Mektebetu‘l-İsmâ‘iliyye, Tahrân.